

ARHIV HNK I KAZALIŠNA DOKUMENTARISTIKA U SR HRVATSKOJ

Vesna Cvjetković-Kurelec

Pripreme na ediciji »Repertoar hrvatskih kazališta 1840—1860—1980«, kapitalnom i već odavno prijeko potrebnom radu naše teatrologije, upućuju nas na sve intenzivniju kazališno-dokumentarističku djelatnost u SR Hrvatskoj. Zaslužan za ovaj zamah prvenstveno je Zavod za književnost i teatrologiju JAZU, koji ovakvim ili sličnim izdanjima¹ nastoji unaprijediti ovaj nimalo cijenjen i u samome kazalištu zanemaren ogranak. Nepremostive poteškoće oko utvrđivanja repertoara s kojima se sukobljavao ovaj mamutski pothvat, samo su još jednom ukazale na postojeće stanje kazališne dokumentaristike. Nesistemati-ziranost u evidentiranju, prikupljanju, sređivanju i obradbi teatralija u službama (arhivima i sl.) koje pokušavaju obavljati i ovaj dio posla glavni je uzročnik ovih i sličnih poteškoća. Tako se već godinama nameće potreba za jednim centralnim pohraništem kazališnih dokumenata iz čitave republike. U tom se pravcu i kreće djelovanje Zavoda (njegova teatrološkog odjela) koji teži ne samo postupno pohranjivati kazališno-arhivski fond svih kazališta u Hrvatskoj već postaviti i obrazac za njegovo daljnje prikupljanje u cilju dostojnog čuvanja i adekvatnog stručnog obrađivanja.² Za takva nastojanja dakako da je nužna suradnja sa stručnim kadrom u kazalištima zbog jedinstvene metode

prikupljanja, klasifikacije te daljnje prosljedbe teatralija Zavodu koji bi na taj način bio u mogućnosti postati dokumentarističkim centrom za Hrvatsku.

Relacija uspostavljena između Hrvatskoga narodnog kazališta iz Zagreba i Zavoda može poslužiti kao primjer takva odnosa koji se iskazuje ne samo u stručnom arhiviranju kazališnog dokumenta već i u zajedničkim projektima na polju izdavaštva. Ovom prilikom moramo još jednom pripomenuti i činjenicu da je bogati fondus Arhiva HNK-a i poslužio kao osnova utemeljenju teatrološkog odjela. Nakon ugovora iz 1966. godine Hrvatsko je narodno kazalište predalo sav svoj bogati arhivski materijal Zavodu te se obavezalo da će i sav prikupljeni i sređeni materijal svake desete godine slati Zavodu na pohranu i daljnju obradu.³

Takav odnos definira i sam rad Arhiva HNK-a, čija je funkcija svedena na ulogu posrednika između kazališta i Zavoda.

Tako ako centralizacija arhivalija i te kako pozitivno utječe na rad i daljnji napredak teatrografije u Hrvatskoj, ona ujedno ograničava rad postojećih dokumentarističkih mjesta, te njihov rad svodi na prikupljanje tekućih kazališnih dokumenata. No, kako je i takva ograničena dokumentaristička djelatnost u većini kazališta Hrvatske teško provediva jer arhivska služba ne ispunjava svoju funkciju — već navedena uloga Zavoda postaje neophodna. Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu je naime jedino kazalište u Hrvatskoj koje posjeduje samostalnu arhivsku službu s posebnim radnim mjestom arhivarom-dokumentaristom. U ostalim je kazalištima (ako je uopće primjetna) prepuštena tajnicima ili propagandistima kazališta. No, takav primat i »ekskluzivnost« Arhiva HNK-a može i te kako zavaravati. »Arhiv i muzej HNK« koji možemo datirati još od Demetrova vremena kada je formirana knjižnica dramskih rukopisa imao je sreću da su ga vodili kazališni pregaoci koji su — već vrlo rano za naše prilike — pokazali izuzetnu brigu oko pohrane i obrade kazališnog dokumenta. Osim Demetra, istaknimo ovom prilikom još jednom Augusta Šenou, Stjepana Miletića, Nikolu Andrića, Julija Benešića, Nikolu Fallera i nezaobilaznog Slavka Batušića koji je najviše zaslužen za obogaćivanje Arhiva HNK prije njegova prelaska u okrilje JAZU. Od trenutka kada je arhiv sveden na isključivu »kućnu upotrebu« počela se i mijenjati njegova uloga unutar kazališta, kao i radne obaveze arhivara-dokumentarista. Ako se Arhiv i dalje nalazi u zgradi nekadašnjeg »Kola«, sada

mu je namijenjena skućena, vlažna prostorija u potkrovlju, što dalje od svih zbivanja u kazalištu. Niti se ovaj Arhiv nije mogao oduprijeti u već ustaljenom mišljenju o arhivima kao prašnjavim prostorijama u kojima se talože papiri, pa makar bili oni vezani uz najživlju i najprolazniju od svih umjetnosti. Uvjeti prostorije, a naravno i financijska sredstva, omeđuju svako svrsishodnije i suvremenije prikupljanje teatra- lija, počevši od magnetofonskih i filmskih vrpce do video kasete i sl.

Iako status koji kazališni arhivar ili dokumentarist uživa u kazalištu ovisi i o osobi koja taj Arhiv vodi, jednako je toliko ovisan i o kazališnoj upravi i njenom odnosu prema ovakvome radu. Te ako i taj odnos vrlo često varira, pripadnost arhiva Zajedničkim službama svrstava ga u administrativne službe, što dovodi do niza manjkavosti koje iz takvog statusa proizlaze. Usredotočenost na događanja vezana uz pozornicu, učestalo nerazumijevanje i neznanje kada je riječ o ovakvoj službi utječe na to da se arhivaru pridaju zaduženja koja nisu u neposrednoj vezi s njegovim primarnim zadacima, štoviše koja ih potiskuju. Prvenstveno se tu radi o uskoj povezanosti s propagandnim odjelom kazališta. Arhivar opskrbljuje tu službu podacima koji se odnose na povije- snu i faktografsku pozadinu djela koje se izvodi i vlastitim tekstovima (najave za novine, mjesečni plakati, propagandne poruke i sl.). Radi se i o tekstovima koji nisu vezani uz propagandu: arhivar piše i nekro- loge, prigodne govore za razne jubileje, svečanosti, obrazloženja za nagrade i priznanja i sl. Voditelj je arhiva urednik također gotovo svih tekućih izdanja kazališta, poglavito premijernih knjižica što podrazu- mijeva i njihovu tehničku opremu, izbor fotografija, korekturu teksto- va itd. Stručno vođenje po zgradi također je u nadležnosti arhiva, kao i suradnja s raznim znanstvenim institucijama, bibliotekama, muzejima i sl. Sve češće promocije i izložbe u foyeru kazališta ulaze isto tako u domenu arhiva. Navedene obaveze dakako da sužavaju i ograničavaju radna zaduženja vezana uz sam Arhiv.

Pokušamo li i u najkraćim crtama predočiti rad ovoga arhiva, ukazat ćemo i na poteškoće vezane uz šire djelovanje na području kazališne dokumentaristike. Prikupljanje i obrada dokumenata i jest elementarna i vodi se na već tradicionalno uvriježen način. Pohranjuju se temeljne teatralije: dnevni plakati i veliki plakati za pojedine pre- mijerne izvedbe, fotografije, programi (tj. premijerne knjižice), press-klipinzi s kritikama i najavama, intervjuima i sl., tekstovi dramskih djela, administrativni spisi i sl. Ovi materijali i svi ostali podaci o po-

jedinim predstavama i umjetnicima svrstavani su abecednim redom po fasciklima. Dnevni se kazališni plakati uvezuju na kraju sezone s popratnim indeksom, postajući tako nezaobilazan dokument svakog izučavanja kazališne prošlosti, a ponajviše njena repertoara. No, iako objavljivan za svaku predstavu posebno, s podatkom o broju izvedbe i predstave, zna biti i te kako nepouzdan. Vrlo su često upravo ti brojevi netočni, a i ostali podaci znaju biti nepotpuni. Na primjer, vrlo često ne navodi se originalni naslov djela koje se izvodi, ime prevodioca, naslov libreta i sl. Česte izmjene glavnih izvođača i to one u zadnjem trenutku, pogotovo kada je riječ o opernom plakatu, izmaknu. Izvještaji inspicijena dakako da bi bili od velike koristi, no i taj je običaj ukinut. Vrlo je teško također sakupljati plakate koji se štampaju u povodu raznih gostovanja u vanmatičnim kazalištima. Otkazane predstave neposredno prije izvedbe, ako se odmah ne ubilježe u repertoarnu knjigu isto tako prouzrokuju netočnosti oko kasnijeg utvrđivanja repertoara, rekonstrukcije broja izvedbi i sl.

Pohranjivanje fotografija koliko god izgledalo jednostavno, sukobljava se s poteškoćama koje je u postojećim uvjetima teško riješiti. Fotografije stignu naime do arhiva tek nakon što je predstava skinuta s repertoara, no tada se radi o ostacima koji su bili namijenjeni novinama i to bez legendi, činjenica koja otežava kasniju rekonstrukciju same predstave. Osim toga, snimanje predstave prepušteno je subjektivnoj volji fotografa koji samoinicijativno bira iz kojeg rakursa i koju će scenu snimiti. Negativi naravno ostaju u vlasništvu fotografa.

»Ljudski faktor« prisutan je i u pohranjivanju scenografskih i kostimografskih skica. Do arhiva naime vrlo rijetko ili gotovo nikada ne stižu skice koje se smatraju autorskim djelom umjetnika. Osim toga neadekvatnost prostorije uzrokuje da se makete, maske, kostimi, upečatljivi dijelovi dekora, razni rekviziti ne sabiru. Vrlo je teško doći i do redateljskih knjiga. Redateljima je prepušteno da li će svoju pisanu koncepciju ili rad ostaviti kazalištu ili ne.

Od prelaska fundusa u Zavod ne vodi se više kartoteka osoblja ili predstava, pa ako je potrebno ustanoviti na primjer koliko je pojedini umjetnik-izvođač igrao i u kojim ulogama treba prelistati sve eventualne premijere (ako je alternirao, to je još teže).

Iz ovog sažetog pregleda vidljivo je na primjeru Arhiva Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, koji elementi otežavaju dokumentaristički rad unutar kazališta da se prikupi građa koja će sačuvati što

cjelovitiju sliku pojedinih predstava. Dakako da poboljšanje ovakve situacije treba potražiti u samim kazalištima, ali je isto tako neophodno precizirati odnose sa Zavodom. Tj. da li će postojeća dokumentaristička mjesta biti služba za prikupljanje teatralija Zavodu ili će samostalno za svoj teatar pokušavati (ne zanemarujući pri tom ovaj dokumentaristički centar) stvarati svoju arhivsku jezgru.

BILJEŠKE

¹ Zavod izdaje i časopis »Kronika Zavoda...« a vrše se i pripreme na velikom projektu o hrvatskom dramskom prevodilaštvu.

² U istome duhu vrše se također pripreme za otvorenje Kazališnog muzeja za SR Hrvatsku.

³ O Arhivu Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu i kazališnoj dokumentaristici vidi još:

Batušić, Nikola: Odlomak iz izlaganja o »Sudbini pozorišnog dokumenta« na skupu kazališnih dokumentarista u Novom Sadu, »Teatron« 4, Beograd 1975, str. 89.

Batušić, Slavko: Arhiv i muzej HNK. U Enciklopediji HNK »Hrvatsko narodno kazalište 1894—1968«, Naprijed, Zagreb 1969, str. 170—172.

Cvjetković-Kurelec, Vesna: Arhiv i muzej HNK u Zagrebu, Kronika Zavoda... IX, br. 27—28, Zagreb 1983, str. 10—11.

Novak, Slobodan P: Pozorišna dokumentaristika u SR Hrvatskoj, Teatron 3, Beograd 1975, str. 93—95.

Novak, Slobodan P: Slavko Batušić kao utemeljitelj naše kazališne dokumentaristike i teatrološke arhivistike, Kronika... III, Zagreb siječanj-lipanj 1977, str. 39—51.